

Jednota v mnohosti a mnohost v jednotě ...

Natočeno v pondělí 1. června 2017 dopoledne na rektorátu Palackého univerzity, Křížkovského 8, Olomouc.

Teze:

„Evropská unie má podle mého skromného názoru budoucnost v okamžiku, kdy najde křehkou rovnováhu mezi intuitivním voláním po jednotě a mezi rozmanitostí, která přináší dynamiku a kulturní obohacení.“ – **o významu rozmanitosti**

„ČR v řadě otázek zaujímá apriorně negativní nebo nekompetentní postoj, aniž bychom nabízeli řešení.“ – **k postavení České republiky**

„Například já sám jsem, především z geopolitických a ekonomických důvodů, vlažným stoupencem velmi postupné, opatrné federalizace Evropy v horizontu řekněme jednoho až dvou desetiletí.“ – **o federalizaci Evropě**

„... EU není unitární stát, ani se tím směrem momentálně neposouvá.“ – **o pozici Evropské unie**

„... projekt Spojených států amerických, byl, je a doufám, též bude tak životaschopný, protože si udržuje určitý respekt k diverzitě, neničí ji.“ – **o americké unii**

Dialog o mnohosti v Evropě v kontextech s Jaroslavem Millerem:

MS: *Pane profesore, rád bych se zeptal, jak vy vnímáte mnohost v kontextu Evropy? ... vlastně můžeme říci, že jsme tak trošku k mnohosti, protože každý z nás je jiný a musíme k sobě nacházet cestu. Díky tomu můžeme zažívat rozvoj nejen nás samých jako individualit, ale také celku.*

JM: V podstatě mluvíme o jednom z klíčových hesel Evropské unie: „Unity in diversity“. Evropská unie má podle mého skromného názoru budoucnost v okamžiku, kdy najde křehkou rovnováhu mezi intuitivním voláním po jednotě a mezi rozmanitostí, která přináší dynamiku a kulturní obohacení. Dnes bychom to do značné míry mohli vnímat i jako spor mezi ideou národního státu a projektem většího federalizovaného celku. Zde je prostor pro legitimní debatu, zda se integrační úsilí nestřetává s ochotou a především se schopností společnosti rychlé změny akceptovat. Stále platí, že uvnitř Evropské unie existují výrazné kulturní, sociální a ekonomické rozdíly. Tato přirozená nerovnoměrnost navozuje otázku, do jaké míry jsou např. fiskální unie, společné ozbrojené síly, společná měna plošně realizovatelné v kontextu EU v průběhu, řekněme, deseti let. Podle mého názoru nikoliv a vývoj se tedy bude ubírat spíše k vícerychlostní Evropě. Zásadní je ovšem možnost jednotlivých států kdykoliv v budoucnu se připojit k jednotlivým integračním projektům. Zcela jednoduše řečeno: Více než půl miliardy lidí nelze prostě vtěsnat do jedné představy o Evropě.

MS: *Ale právě, kdyby tady byl profesor Miloslav Bednář, řekl by: „zanechme tady ten prostor spíše samotné Evropě než Unii, která bude mít snahu – či spíše lidé v jejích strukturách budou mít snahu redukovat tu mnohost.*

JM: Teoreticky souhlasím. Je pravda, že každý velký politický projekt, kterým EU bezpochyby je, má tendenci k jednosměrné cestě, k unifikaci. Tento politický projekt je ovšem přirozenou reakcí Evropy na geopolitický a ekonomický vývoj ve světě. Navíc, EU je v podstatě řízena národními státy. Teprve tady bych viděl jádro problému. Je-li zdaleka nejsilnějším státem v EU Německo, můžeme postupně dospět k Pax Germanica, tedy k Evropě podle Německa. Státy, navzdory proklamacím, si nejsou rovny. Takové uspořádání jistě má daleko do teoretického (a vlastně nikdy neexistujícího) ideálu. Podle mne je ovšem vždy lepší být účastníkem debaty, tedy být uvnitř, nikoliv vně.

MS: *Tady se dotýkáme racionality. Pokud by se naši političtí představitelé aktivně, kvalifikovaně a především konstruktivně účastnili debaty, pak jsme vnímáni ne jako Švejci, ale jako evropský stát střední velikosti, disponující relevantními postoji.*

JM: Přesně tak. ČR v řadě otázek zaujímá apriorně negativní nebo nekompetentní postoj, aniž bychom nabízeli řešení. To se bohužel odráží jak v naší reputaci v EU, tak uvnitř české společnosti. Všiml jste si, že Evropská unie je polovzdělanými politiky permanentně za něco kritizována? To má samozřejmě vliv na veřejné mínění.

MS: *Jasně, ale to znamená, že my, do jisté míry okrádáme sami sebe o tu mnohost, nemáme-li svůj vlastní postoj, respektive náš postoj je nedostatečně artikulován a ostatními ne dobře slyšen. To je důležitý poznatek. Jedině člověk, který ví, kdo je a kam jde, takový obohacuje společenství.*

JM: A jsme opět u klíčové otázky: „Víme, kam jdeme? Víme, kam chceme jít? Víme, kde chceme být? Víme vlastně jaký je náš národní zájem uvnitř Evropy?“ A tady si nejsem jist, protože neslyším jasné a hlavně racionálně zdůvodněné odpovědi. A od koho jiného bych je měl slyšet než od naší vlády? Samozřejmě, do značné míry se jedná o otázku optiky. Například já sám jsem, především z geopolitických a ekonomických důvodů, vlažným stoupencem velmi postupné, opatrné federalizace Evropy v horizontu řekněme jednoho až dvou desetiletí. Protože se mi zdá, že v 21. století relativně malá země v globálním kontextu potřebuje být součástí většího projektu, který nabízí odpovědi na bezpečnostní, ekonomická a geopolitická dilemata. Ale protože vím, že česká společnost na to dnes není úplně připravena, hovořím o opatrném a velmi postupném procesu.

MS: *Ano, nevnímáte to rozhodně tak, jako že se během toho procesu stane z kostky cukru pouze nějaká sladká hmota, která nemá odpovídající konzistenci?*

JM: Ne, rozhodně ne. Můžeme spatřit jistou analogii se vznikem národních států, protože moderní národní stát byl vytvořen seshora teprve v 19. století. Podívejme se na Francii, která vlastně byla souhrnem regionů - Languedoc, Gaskoňsko, Provensálsko, souhrnem různých kultur i jazyků. Francie se vlastně jako národní a centralizovaný stát začala velice pomalu definovat až od vlády Ludvíka XIV. Postupně došlo k sjednocení jazyka na základě nářečí, kterým se mluvilo v Ile-de-France, došlo k zavádění jednotné administrativy, centrálního soudního systému, daňové soustavy a tak dále. Takhle vznikla moderní Francie. A velmi podobným způsobem vzniklo Německo i Itálie. Především sjednocení jazyka mělo naprosto klíčový význam. A vlastně k tomu došlo shora. Výsledkem byla pozvolná proměna identity společenství. Dříve se lidé identifikovali spíše s regionem, případně konfesí, v 19. století se ale regionální identita změnila v identitu národní. Popisují tady zjednodušeně velice složitý a komplexní proces vzniku národních států. Samozřejmě rozdíl je v banální skutečnosti, že společnost 21. století v Evropě není společností 19. století. Významných rozdílů bychom našli celou řadu. Ale v principu jde o velmi podobný proces jako postupný vznik federalizované Evropy. V konečném důsledku jde o vytváření evropské identity, která umožní ztotožnění se s Evropou a v budoucnu možná nahradí identitu národní.

MS: *To bude trvat možná generace ...*

JM: Dobrá, také se podívejte na důvody formování národních států v 18. - 19. Století, které byly vlastně stejné - geopolitické a ekonomické. Například Svatá říše římská, která tisíc let existovala ve velmi decentralizované, rozdrobené podobě, najednou na začátku 19. století zjistila, že proti silným státům typu sjednocené Francie nemá šanci přežít. A to sebezprosažení německého prostoru spočívalo mimo jiné v překonání rozdrobenosti, v politické centralizaci a především v identifikaci s německou kulturou a německým jazykem.

MS: *To znamená, že můžeme říci -tam byla redukována mnohost.*

JM: Krásně to vidíme na osudu jazyků. Ještě v 18. - 19. století měl problém domluvit se občan Hamburku se Sasem, protože mluvili jinak. Dnes je to naopak záležitost různých dialektů jedné němčiny. Jinými slovy, byla redukována jazyková pluralita, která padla za oběť určitým geopolitickým nutnostem, tak jak to bylo v 19. století vnímáno.

MS: *Ale na druhou stranu můžeme říci, že to pomohlo k hospodářskému vzestupu.*

JM: Do jisté míry, ale především to pomohlo k tomu, že evropské státy se postupně etablovaly jako politicky silné entity. To možná platí ještě více pro Itálii než pro Německo, protože - jak víte, rozdrobená Itálie byla tradičně kořistí habsburských, španělských či francouzských geopolitických zájmů. Teprve sjednocení Itálie a vznik národního státu ve druhé polovině 19. století znamenalo, že Itálie se vymanila z této chronické politické závislosti na jiných státech.

MS: *Pane profesore, rád bych se zeptal, zdali je tato skutečnost připomínána v diskusi o Evropě? Totiž ta diskuse je vedena tak ploše, že EU vlastně tu mnohost redukuje, avšak víme, že státy 19. století by nevznikly, pokud by tehdejší mnohost nebyla též redukována.*

JM: Musíme ovšem jedním dechem zdůraznit, že EU není unitární stát, ani se tím směrem momentálně neposouvá. Hovoříme o postupném a zatím spíše pomalém federalizačním procesu, který vychází z konsensuálně přijatých elementárních společných zásad. Nechci se dopouštět laciných srovnání, ale možná jsou předobrazem budoucí Evropské unie dnešní Spojené státy americké, a to především v kulturním ohledu. USA jsou v podstatě značně nepřehledným konglomerátem náboženských skupin a sekt, národů mluvících různými jazyky, ras i kultur, ale obyvatelé se identifikují se Spojenými státy americkými. Nebo alespoň většina z nich.

MS: *Ano, když hrají hymnu, tak mají svou pravou ruku položenu na srdci. Je pro ně nesmírně důležitá ústava, její dodržování.*

JM: To právě naznačuje, proč projekt Spojených států amerických, byl, je a doufám, též bude tak životaschopný, protože si udržuje určitý respekt k diverzitě, neničí ji. Domnívám se, že stejný úkol leží před EU do budoucna, pokud převáží federalizační model.

MS: *To rozhodně, a pokud zde diskutujeme téma mnohosti, rád bych se ještě zeptal: jak - podle vás, může Evropa sama sebe ochránit před globalizací? Když jste říkal: „Byl jsem v USA“, tak mi hned vytanul na mysl velkoobchodní řetězec Walmart, který je gigantem a je součástí tamní, řekněme spotřební kultury. Jde o to, aby se Evropa začala sjednocovat správnou cestou, aby v konkurenci ostatních obstála.*

JM: Na tuto otázku asi nemám zcela uspokojivou odpověď. Osobně se domnívám, že proces globalizace nelze úplně zvrátit, ale možná jde do budoucna kontrolovat prostřednictvím politických a hospodářských mechanismů. Je mi zároveň sympatická reakce rostoucího počtu lidí, kteří se orientují na lokální výrobce, farmářské trhy, komunitní projekty, sdílenou ekonomiku.

MS: *Je to něco jako přirozenost.*

JM: Vždycky ovšem bude platit, že systematická investice do sebe a do vlastního vzdělání zlepšují šance jak individua, tak celé společnosti.

MS: *Slovy pana Masaryka: „drobná práce.“*

JM: Podívejme se na technologickou revoluci nazývanou mylně Průmysl 4.0. Osobně preferuji termín Společnost 4.0, protože změny v ekonomice a průmyslu budou mít zcela zásadní společenské dopady. Příkladem mohou být samořiditelné vozy, které možná během několika let připraví o práci

stovky tisíc řidičů kamionů. Těmto lidem bude nutné nabídnout alternativu, ale je nutné, aby lidé na sobě pracovali i sami a adaptovali se na nové podmínky na trhu práce. Navíc stojíme před otázkou využití volného času v éře robotizace, nebo před změnami, které uvolní z pracovního procesu miliony lidí, což může vyvolat sociální napětí s dopady na politiku. Některé státy již proto začínají experimentovat s nepodmíněným příjmem.

MS: *Ale doufejme, že nás nečeká zase období, kde budou lidé ve stejné pozici jako luddité.*

JM: To je možná docela dobrý příklad. Tady si vlastně můžeme pomoci paralelním příkladem průmyslové revoluce v 19. století. I ta měla vlastně za následek desítky, stovky tisíc lidí bez práce, protože je nahradily stroje. Ukázalo se, že ten bezbřehý ekonomický liberalismus, kdy státy neměly žádnou sociální politiku – neexistovaly důchody ani propracované sociální a zdravotní zabezpečení, přičemž je jasné, že tak stát nemůže fungovat, hrozí sociální a následně politický výbuch. Reakcí tedy byl vznik sociálního zákonodárství, které podrželo masy lidí nad vodou.

MS: *Prostě sociální napětí bylo eliminováno.*

JM: Přesně tak, a ta otázka, obávám se, platí i dnes.

MS: *Doufejme, že výsledkem bude zachování mnohosti, bez níž by byl život velice fádní.*

JM: Výsledkem musí být zachování diverzity, zachování sociálního smíru a zachování politicky stabilního systému.

MS: *A též zachování lidské důstojnosti.*

JM: Přesně tak, neboť bez sociálního smíru se vám zhroutí i politický systém.

MS: *Děkuji vám.*

JM: Rádo se stalo, Martine.